

Apjir/ e-ISSN: 2602-2893

Cilt: 6, Sayı: 2, 2022, ss. 292-308/ Volume: 6, Issue: 2, 2022, pp. 292-308

Journal homepage: <https://apjir.com/>

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

MOĞOLLARI DURDURAN SAVAŞ: AYNİCÂLÛT SAVAŞI

Hüseyin ALİ

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi-İslami İlimler Fakültesi,
Asst. Prof. Dr. Agri Ibrahim Cecen University, Faculty of Islamic Sciences, Agri/Turkey

husen222@hotmail.com

orcid.org/0000-0003-3237-1204

ror.org/054y2mb78

Öz

İslam tarihindeki en önemli savaşlardan biri sayılan Aynicâlût Savaşı H. 25 Ramazan 658 / M. 3 Eylül 1260 tarihinde meydana geldi. Zor koşulların hâkim olduğu bir dönemde ortaya çıkan Memlûklü Türk hükümdar Seyfüddîn Kutuz, Moğol akınlarını durdurmayı başardı. O sıralarda komutanlarından biri olan Baybars el-Bundukdârî ile birlikte askeri ve siyasi deneyim ve feraset sayesinde Moğolları yenilgiye uğratarak Moğollara ilk ağır yenilgiyi yaşatan komutan oldu. Aynicâlût Savaşı, İslam dünyasındaki birçok şehrin trajik bir şekilde Moğolların eline geçmesinden sonra yaşandı. Önce Harezmîler devletini yıkan Moğollar daha sonraları kuşattıkları Bağdat'ı ele geçirdiler. Böylece şehri yakıp yağmaladıktan sonra halife el-Mutasıbillah'ı katlettiler. Bunun sonucunda Abbasi hilafeti de son bulmuş oldu. Ondan sonra Suriye ve Filistin'deki bütün şehirler düştü ve Hülâgû'nun yönetimi altına girdi. Mısır ise bu sıralarda iç çekişmelerle boğuşuyordu. Bu çekişmeler öyle sürüp giderken sonunda 1259 yılında sultan Seyfüddîn Kutuz, Memlûklü sultanı olarak Mısır'da tahta çıktı. Ardından Moğollara karşı koymak için hazırlıklar yapmaya başladı. Önce Mısır'ın iç işlerine çeki düzen veren Kutuz, tahtı ele geçirmek isteyen isyancıların olanların isyanlarını bastırdı. Komutan Farisuddin Aktay'ın öldürülmesinden sonra Mısır'dan kaçmış olan kölemenleri kapsayan genel af çıkardı. Askeri hazırlıkları aksatan ekonomik krizin üstesinden gelebilmek için dönemin Mısır baş kadısı İzzeddin b. Abdusselam'dan Mısır halkından vergi toplamasına imkân veren bir fetva çıkarmasını istedi. Kadı İzzeddin b. Abdusselam bir takım özel şartlarla vergi toplamaya imkân veren bir fetva verdi. Sultan Kutuz, askeri hazırlıklarını bitirir bitirmez orduyu Mısır'ın doğusunda bulunan Salihîye'ye doğru yola çıkardı. Oradan Filistin'deki Bisan ve Nablus arasında yer alan Aynicâlût ovasına getirdi. Burada İslam ordusu ile Moğol ordusu arasında yaşanan savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanırken Moğol ordusunun büyük bir bölümü imha edildi.

Anahtar Kelimeler: Aynicâlût Savaşı, Kutuz, Moğol, Memlûkler, Baybars.

THE BATTLE THAT RUINED AND DESTROYED MONGOLIAN ARMIES (AIN JALUT)

Abstract

Ain Jalut" occurred in Ramazan 58Ah equivalent to 3 July 1260Ad. Indeed it is among the most significant battles in the Islamic history. It happens in the hardest situation to the Muslims by which Mongolian soldiers have killed, burnt and destroyed towns and cities of Muslims, muslims ware in that situation untill the appearing of Turkish

Geliş Tarihi: 21.07.2022

Doi: <https://doi.org/10.52115/apjir.1146832>

Kabul Tarihi: 28.07.2022

commander and one of mamluk's leader called Saif ad-Din Qutuz, he appeared and confront the Mongolian armies and prevent them from attacking thbaybe Muslim society, with the aid of " Baibars al-Bunduqdari ", he defeated mangolian soldiars by using his tactical strategies of war and wisdomatical approach he became the first to defeat mongols after their Inhuman activities in the Muslim communities, like bringing " Alkhawarizmian state" to an end, destroying Baghdad, after long boycott where they steal and destroyed the town also they killed Muslim's Khalifa of that moment named Al Musta'sim Billah and end Abbasite caliphate, the entire towns of Palestine and Egypt were also conquered under Mongolian ruler known as Hülâgû Khan.

In the meantime, Egypt is encountering internal conflicts which finally ends by having Sultan Saif ad-Din Qutuz as leader of Egyptian mamluks 1259 with immediate effect he started preparations of fight against Mongols, he initially settled all the internal crisis by flushing those hypocrites who are planning to occupy leadership, also he made a decree that generally forgive any of mamluks that migrate away from Egypt after killing "Faris Al Din Aktay". Due to financial difficulties Saif ad-Din Qutuz cannot afford armies but with help of Izz Al Din Ibn Abd al salam he " Saif ad-Din Qutuz "temporarily (with stipulated conditions) began collection of taxes from egyptian people.

He moves through "El salheya "(city in Egypt) he reaches" Ain Jalut " a field between "Bessan" and "Nablus "in Palestine where Islamic armies and mongolians attacked each other and the victory is for the Muslims while most of Mongolian armies were killed and destroyed.

Key Words: Battle of Ain Jalut, Qutuz, Mongols, Mamluks, Baibars.

Atıf / Cite as: Ali, Hüseyin. "Moğolları Durduran Savaş Aynicâlût Savaşı". *Apjir* 6/2 (Ağustos 2022), 292-308.

Giriş

Abbasi halifeliğinin başkenti Bağdat 1258 yılında Moğolların eline geçti. Bunun sonucunda Abbasi halifesi Mutasımbillah öldürüldü.¹ Moğollar Bağdat'ta hakimiyeti ele geçirdikten sonra bu kez Suriye'ye yöneldiler. Ancak Moğolların döktüğü kanlarla ilgili haberler insanlara kendilerinden önce ulaşmış, bu durum insanların korkuya kapılmasına neden olmuştu. Moğollar Bağdat'ın ardından Suriye ve Filistin'deki bütün şehirleri ele geçirmeyi başardı. Buraların da Hülâgû'nun boyunduruğu altına girmesiyle birlikte Moğollar artık Mısır'ı ele geçirmeyi düşünmeye başladı.²

1259 yılında Musul'dan sonra Harran, Urfa ve halkı topyekûn kılıçtan geçirilen Silvan da düştü. Ardından sıra Halep'e geldi. Şehri yakıp yıktıktan sonra yağmalama yoluna giden Moğollar insanları katletmeyi de ihmal etmedi. Şam hükümdarı Nasır Yusuf tarafından şehre hükümdar olarak tayin edilmiş Turan Şah ise tıpkı kendisini bu makama getirmiş olan Nasır Yusuf'un yaptığı gibi kaçma yolunu seçti.³ Nasır Yusuf, Moğolların Halep'te yaptıklarını haber alınca Şam'ı kaderine terk edip kaçtı ve yaklaşan tehlikeyi savmak için

¹ Ahmed b. Ali b. Abdulkadir Takiyuddin el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*, Thk. Muhammed Abdulkadir Ata (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997), 1/499.

² Şevkî Ebu Halil, *Aynicâlût*, (Şam: Daru'l-Fikr, 2005), 53-54.

³ Ebu'l-Fida İsmail b. Umar b. Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî (Riyad: Dâru Alemi'l-Kutub, 2003), 17/386-387.

Sina çölüne sığındı. Sina'daki kabilelere sığınan Nasır Yusuf sonunda kendisini yakalamayı başaran bir düşmanı tarafından Moğollara teslim edildi.⁴

O sıralarda Mısır'da ise küçük yaşta genç bir hükümdar olan Muiz Aybek'in oğlu el-Mansur Ali tahtta bulunuyordu. Sultan Kutuz, yaklaşan Moğol tehlikesi ve Mısır'ı istila etme ihtimali nedeniyle el-Mansur Ali'yi tahttan indirerek Mısır'ın yönetimini üstlendi. Çünkü Moğol tehdidine karşı ülkeyi yönetmeye gücü yeten muktedir ve güçlü bir sultanın yönetimde olması gerektiğini düşünüyordu.⁵

Moğollar, Mısır kapılarına dayandığında ülkedeki durum iyice karıştı. Ülke içte karışıklıklar ve bunalımlarla boğuşurken buna bağlı olarak bir taht kavgası da sürüp gidiyordu. Kutuz, tahttaki yerini sağlama almış olmasına almıştı ama buna rağmen tahtta gözü olan çok sayıda kişi vardı. Bu arada ülkenin ve İslam aleminin ilk kadın hükümdarı Şecerüddür'ü destekleyen Bahrî kölemenler ile Kutuz'u destekleyen Muizzî kölemenler arasındaki kavga da henüz bitmiş değildi. Buna ek olarak dış siyaset bağlamında da başka büyük sorunlar yaşanıyordu. Mısır ile komşuları arasındaki ilişkilerde tam bir dağınıklık hali söz konusuydu. Ülkenin ekonomik durumuna gelince ekonomik durum da siyasi durumdan pek iyi değildi. Hem birbirini izleyen Haçlı seferleri hem Mısır'ın Suriye'deki komşularıyla yaşadığı savaşlar hem de iç çekişmeler ve taht kavgaları nedeniyle Mısır'da ekonomik kriz yaşanıyordu. Buna bağlı olarak insanlar da iç ve dış çekişmelerle uğraştığından ekonomi iyice çökme noktasına gelmişti.⁶

1. Savaş Hazırlıkları

Moğollarla savaşa hazırlık kapsamında sultan Kutuz'un attığı ilk adım Mısır'daki iç istikrarı sağlamak ve oturmakta olduğu tahtta gözü olan kimselerin bu emellerine son vermek oldu. Bunun için emirler, ileri gelen komutanlar, alimler ve meşveret ehlini toplayarak onlara şunları söyledi: "Benim tahta oturmaktan tek kastım sizi Moğollara karşı savaşta birleştirmektir. Eğer bu düşmanı mağlup edecek olursak o zaman kimi isterseniz yönetime onu getirirsiniz".⁷

Kutuz'un attığı ikinci adım ise liderleri olan Farisuddin Aktay'ın öldürülmesinden sonra Suriye'ye kaçan Bahrî kölemenleri kapsayan genel af çıkarmak oldu. Kutuz'un atması olduğu bu adım aslında almış olduğu en önemli siyasi karardı. Çünkü Kutuz'un başını çektiği Muizzî kölemenlerin gücü Moğollarla savaşmaya yetmezdi. Buna karşılık Bahrî kölemenlerin ise oldukça etkili muazzam bir gücü ve büyük bir savaş deneyimi vardı. Bu

⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 17/400; Mustafa el-Hatib, "Aynicâlût", *el-Mevsuatu'l-Arabiyye* (Şam: Daru'l-Fikri'l-Muasır, 2002), 13/662.

⁵ Şemseddin b. Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz ez-Zehebî, *Tarihu'l-İslam ve Vefayatu'l-Meşahiri ve'l-Alâm* (Beirut: Daru'l-Ğarbi'l-İslamî, 2003), 14/887; Muhammed b. Şakir el-Kütübî, *Fevâtu'l-Vefayât*, (Beirut: Dâr Sâdir, 1974), 3/202.

⁶ Rağib es-Sercânî, *Kissatu'l-Moğol min el-Bidaye ile Aynicâlût* (Kahire: Muessesetu İkra, 2005), 243-244.

⁷ el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*, 1/508; Abdulfettah Aşûr, *Misru ve's-Şam fi Asri'l-Eyyubiyye ve'l-Memalik* (Beirut: Dâru'n-Nahda'l-Arabiyye, 1972), 167.

yüzden Bahrî kölemenlerin Muizzî kölemenlere eklenmesi, Moğollarla savaşılabilecek güçlü bir ordu kurmak demektir. Kutuz'un atması olduğu bu adımın sonuçlarından biri de Emîr Baybars el-Bundukdârî'nin Mısır'a dönerek Kutuz'a katılmasıdır. Böylece kölemen güçleri, sultan Seyfeddin Kutuz komutasında tek bir orduda birleşmiş oldu.⁸

2. Hülâgû'nun Sultan Kutuz'u Tehdit Etmesi

Mısır'da sözünü ettiğimiz bu hazırlıklar yapılırken Hülâgû sultan Kutuz'a elçileriyle çeşitli tehditler içeren bir mektup gönderdi⁹ ve kendilerinden teslim olup kendisine itaat etmelerini istedi. Hülâgû, “Yeri göğü yaratan Allah'ın adıyla” şeklinde başladığı mektubunda “biz Allah'ın ordusuyuz. Allah bizi öfkesinden yaratmıştır. Allah'ın öfkesini üzerine çekmiş kavimlere Allah tarafından musallat edildik. İradenizi bize teslim edin.” ifadeleri ile de kendi istilâ hareketini kutsama yoluna gitti. Hülâgû, ayrıca, aksi takdirde başlarına geleceklerden kendilerinin sorumlu olacağına dair Moğolların diplomasi dili olan korkutma ve tehdit içerikli mesajlarıyla Mısır'ı yöneten insanların yüreğine korku salmaya çalıştı.¹⁰

Bu mektup aynı zamanda İslam dünyasındaki son İslami yönetime bir meydan okuma niteliğindedir. Bunun karşılığında dönemin Mısır yönetiminin sergileyeceği tutum ve alacağı kararlar ise İslam aleminin ve İslam medeniyetinin akıbetini belirleyecektir. Söz konusu tehdit mektubunu aldıktan sonra sultan Kutuz, alimler, komutanlar ve emirleri toplayarak neler yapılabileceğine dair görüşlerini almak istedi. Bazıları teslim olunması yönünde görüş bildirirken bazıları da kaçıp Yemen ya da Mağrip'e gidilmesi yönünde görüş bildirdi. Ancak Kutuz onlara şu cevabı verdi: “Siz Müslümanların emirleri olarak öteden beri beytülmalin parasını yiyorsunuz. Siz de istilacılardan nefret etmektesiniz. Ben onları karşılamaya gidiyorum. Her kim cihadı seçer ise bana eşlik etsin. Her kim de bunu seçmez ise o da evine dönsün gitsin. Allah onu bilir. Müslümanların hürmetlerine uzanacak ellerin günahı geri duranların boynunda olacaktır”. Kutuz'un bu sözleri orada hazır bulunanlar üzerinde çok etkili oldu ve onların moral güçlerini artırdı. Böylece savaşacaklarına dair kendisine söz verdiler.¹¹

⁸ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 248-249; Kazım Yaşar Koprıman, “Baybars I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/221.

⁹ Abdülkerim Özyayın, “Aynicâlût Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/275; Muhammed Fethî eş-Şair, *Mısru Kahiratu'l-Moğol fi Aynicâlût* (Kahire: Dâru'l-Mearif, 1995), 38.

¹⁰ Ahmed b. Ali el-Kalkaşendî, *Subhu'l-Aşa fi Sinaati'l-İnşa* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2012), 8/64; el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*, 1/514; Sarimuddin İbrahim İbn Dukmak, *Nuzhetu'l-Enâm fi Tarihi'l-İslam* (Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1999), 261; Ali Aktan, “Sultan Kutuz ve Aynu-Calut Zaferi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 10 (1991), 190-191; Ahmet Sağlama-Ramazan Aksoy, “Moğol-İlhanlı Siyasî-Askerî Stratejilerine Dair Bir Memlûk Kaynağının Analizi”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 Armağan Sayısı, (2021), 159.

¹¹ Reşidu'din Fazlullah el-Hemedânî, *Camiu't-Tevarih* (Kahire: Dâru İhayai'l-Kutubi'l-Arabiyye, tarihsiz), 2/312-313; el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*, 1/515; İbn Dukmak, *Nuzhetu'l-Enâm fi Tarihi'l-İslam*, 262; Kasım Abduh Kasım, *es-Sultanu'l-Muzaffer Seyfuddin Kutuz* (Şam: Dâru'l-Kalem, 1998), 113; Aktan, *Sultan Kutuz ve Aynu-Calut Zaferi*, 193-194.

Ardından Kutuz, Emîr Baybars el-Bundukdârî'nin görüşüne uyarak¹² Moğolların kendisine göndermiş olduğu elçileri öldürdü. Kafası kesilen elçilerin kesik başları Kahire'nin en önemli yerlerine asıldı. Kesik başlar, Ridaniye, Kahire'nin kuzeyindeki Babu'n-Nasr, güneydeki Bab Zuveyle ve kalenin alt tarafında yer alan ve en önemli pazarlardan biri olan Suku'l-Hayl gibi yerlere asıldı ki insanlar görsün ve moral güçleri artıp düşmanla karşılaşma istekleri körüklenmiş olsun.¹³

Bu arada Humus emiri el-Eşref el-Eyyubî'nin Moğolların yanında yer alacağını ilan etmesine rağmen gizli gizli sultan Kutuz'la anlaşarak Moğolları bırakacağını ve onlara katılmayacağını açıklamasına dair haberler de Müslümanların azmini artırdı. Aynı şekilde Suriye'yi istila ettikleri sıralarda Moğolların eline esir düşen ancak onlarla çalışmayı kabul etmek zorunda kalan Suriye'deki komutanlardan biri olan Sarimuddin Aybek aracılığıyla kendilerine bir mektup göndererek Moğolların sayıca az olduğunu bildirmiş, onlardan korkmamaları gerektiğini söyleyerek onlara karşı savaşmaya teşvik etmişti.¹⁴

3. Ordunun Hazırlanması

Mısır'da istikrar sağlanıp Hülâgû'nun elçileri öldürüldükten sonra sultan Kutuz orduyu hazırlama çalışmalarına hız verdi. Ancak bu kez yeni bir sorunla karşı karşıya kamıştı; Ekonomik sorunu. Bir yandan Mısır ordusunun hazır hale getirilerek gerekli Gıda ve silahların temin edilmesi gerekiyordu, bir yandan da köprü, kale ve hisarların tamir edilerek savaş için gerekli olan hazırlıkların yapılıp herhangi bir kuşatma olması durumunda halk için yeterli gıdanın depolanması gerekiyordu. Fakat bunu yapmak için gereken finansman mevcut değildi. Sultan Kutuz, bunun için istişare meclisini topladı ve meclise Mısır baş kadısı İzzeddin b. Abdusselam'ın da davet edilmesini istedi. Meclis, ekonomik krize çözüm ararken sultan Kutuz ordunun desteklenmesi amacıyla vergi konulmasını teklif etti. Ancak böyle bir karar için şer'î fetva gerekiyordu. Çünkü Müslümanlar sadece zekât vermekle yükümlüydüler.¹⁵

İstişare bittikten sonra İzzeddin b. Abdusselam şu fetvayı verdi: “Düşmanın İslam topraklarına saldırması durumunda bütün Müslümanların düşmanla savaşması vacip olur. Bu durumda sizin de halktan cihadınızda ihtiyaç duyduğunuz yardımları talep etmeniz caiz olur. Şu şartla ki beytülmalde bir şey kalmamış olsun ve emirler ile komutanlar da savaşta kullanılmak üzere özel mallarını vermiş olsun ve askerlerin elinde

¹² İmaduddin Halil, *Dirasat Tarihiyye* (Şam: Dâru İbn Kesîr, 2005), 85; Ali es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût* (Kahire: Muessesetu İkra, 2009), 116; Muhammed el-Antakî, *Mareketu Aynicâlût* (Beyrut: Dâru'ş-Şarki 'l-Arabî, tarihsiz), 46; eş-Şair, *Misru Kahiratu'l-Moğol fi Aynicâlût*, 42; Özyayın, “Aynicâlût Savaşı”, 4/275.

¹³ Ebu Bekr b. Abdullah b. Aybek ed-Devadarî, *Kenzu'd-Durer ve Camiu'l-Ğurar (ed-Durretu'z-Zekiyye fi Ahbari'd-Devleti't-Turkiyye)*, Thk. Ulrich Hermann (Kahire: Matbaatu İsa el-Babî el-Halebî, 1971), 8/48; el-Hemedânî, *Camiu't-Tevarih*, 2/313; el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duvelil-Mulûk*, 1/515; Fuad es-Seyyad, *el-Moğol fi't-Tarih* (Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, 1980), 305; Kasim, *es-Sultanu'l-Muzaffer Seyfuddin Kutuz*, 111-112.

¹⁴ es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût*, 120.

¹⁵ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 281; es-Sallabî, *Sultan Seyfuddin Kutuz ve Mareketu Aynicâlût*, 112.

silahları ve bineklerinden başka bir şey kalmış olmasın, böylece insanlarla aynı durumda olsun. Ancak askerler ve ordu komutanlarının elinde fazla mal bulunmasına rağmen halktan vergi alacak olursanız bu caiz olmaz".¹⁶

İzzeddin b. Abdusselam, emirler ve vezirler mal varlığı açısından halkla bir olmadığı sürece vergi konulmasının caiz olmadığını ve ordunun emirler ve vezirlerin mallarıyla donatılması gerektiğini, bunun yeterli olmaması durumunda halka yeni vergiler getirilebileceğini, bunun da sadece orduyu donatmaya yetecek kadar olması gerektiğini, bundan fazlasının caiz olmayacağını bildirmişti. Sultan Kutuz, İzzeddin b. Abdusselam'ın fetvasını kabul ederek önce kendisinden başlayıp sahip olduğu bütün malları sattı. Bu arada emirler ve vezirlerden de aynı şeyi yapmalarını istedi. Herkes talebini yerine getirip emrine uydu. Emirler ellerindeki bütün malları ve eşlerinin süs eşyalarını alıp getirdiler. Her biri de bu getirdiklerinden başka parası ve malı olmadığına dair yemin etti. Bu varlıklar toplandıktan sonra da paraya dönüştürülerek ordunun donatılması için harcandı.¹⁷

Bu esnada Hülâgû ise Suriye'yi işgal eden orduların başında bulunuyordu ve sultan Kutuz'a göndermiş olduğu mektuptan da anlaşılacağı üzere Moğolların yayılma planını tamamlamak amacıyla bizzat kendisi Mısır'ı işgal etmek istiyordu. Ancak tam da bu sırada Hülâgû'nun hesaba katmadığı bir şey oldu. Moğol İmparatorluğu'nun lideri olan Mengü Han'ın ölüm haberini alan Hülâgû henüz Şam'a ulaşmış değildi. Tabii olarak bu çok tehlikeli bir gelişmeydi. Çünkü Mengü Han kısa bir sürede genişlemiş büyük bir imparatorluğun başında bulunuyordu. Dolayısıyla yönetim konusunda yaşanabilecek herhangi bir kargaşa imparatorluğu parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya getirebilirdi. Bu arada Hülâgû da hiç kuşkusuz Moğol devletinin başına geçmeye aday olanlardan biriydi. Çünkü bir yandan Mengü Han'ın kardeşi idi, bir yandan da Cengiz Han'ın torunuydu. Ayrıca birçok büyük zaferin de sahibiydi. İşte bütün bu özellikler Hülâgû'nun sadece İslam alemini yönetmek yerine bütün Moğol imparatorluğunun başına geçmeye aday olanların başında yer almasını sağlıyordu.¹⁸

Bu yüzden Mengü Han'ın ölüm haberini alır almaz Hülâgû, orduyu bırakıp vakit kaybetmeden Moğol imparatorluğunun başkenti olan Karakorum'a dönmekte tereddüt etmedi.¹⁹ Hülâgû, burada Mengü Han'dan sonra yeni Moğol imparatorunun kim olacağını belirlemede karar sahibi olmak istiyordu. Giderken de ordusunun başında en büyük ve en kudretli komutanı olan Ketboğa'yı bıraktı.²⁰ Ketboğa'ya Mısır yönünde ilerleme ve kuzey Afrika'daki şehirlere kadar gitme görevini veren Hülâgû, vakit kaybetmeden Karakorum'a dönmek üzere yola çıktıysa da daha İran'dayken

¹⁶ el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*, 1/507; Cemaludin Yusuf b. Tağri Berdî, *en-Nucûmu'z-Zahire fi Mulûki Misra ve'l-Kahire* (Mısır: Kültür Bakanlığı, 1964), 7/72-73.

¹⁷ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 283.

¹⁸ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 198-199.

¹⁹ Özeydin, "Aynicâlût Savaşı", 4/275.

²⁰ Abdülkadir Yuvalı, "Hülâgû", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/474.

Karakorum'dan gelen elçiler kendisine kardeşi Kubilay Han'ın Moğol İmparatorluğunun kağanı olarak seçilmiş olduğu haberini ulaştırdı. Aldığı haber Hülâgû'nun kurduğu hayallerin yıkılması anlamına gelse de, sükunetini kaybetmeyerek yönetimi altındaki bölge olan İran, Irak ve Suriye'de kalmayı tercih etti. Çünkü o, buraların sahip olduğu büyük nimetleri görmüştü. Bununla birlikte bir daha Suriye'ye dönmeyip Tebriz'e geçti ve burayı bütün bu geniş memleketlerin merkezi haline getirdi.²¹ Haçlı meselesinde ise sultan Kutuz kendileriyle ateşkes yoluna giderek tarafsız kalmalarını sağladı.²²

4. Savaş İçin Yola Çıkılması

Sultan Kutuz askeri meclisi toplayarak Moğollarla savaşta izlenebilecek en iyi yolu bulmaya çalıştı. En iyi yol, Moğolları Mısır'da durup beklemek yerine onlarla Filistin'de karşılaşmak üzere ordunun Mısır'ın dışına çıkarılmasıydı. Bu karar askeri ve stratejik bir plana göre alınmıştı. Burada güdülen hedeflerden biri de Müslümanların moral gücünü artırmak ve Moğollara Müslümanların kendilerinden korkmadığını, bunun için de kalelerde ve surların arkasında kalıp kendilerini savunmak yerine onlarla karşılaşmak üzere yola çıktıklarını göstermekti.²³

Askeri mecliste süren uzun tartışmaların ardından şu nedenlerle Seyfüddin Kutuz'un planı kabul edildi. Öncelikle Mısır'ın güvenliği doğu sınırlarından başlıyordu. İkincisi, sultan Kutuz'un savaşı hasmının toprakları içine taşınması askerî açıdan daha doğru bir adım olacaktı. Bu arada Müslümanlar sürpriz yapma ve baskın düzenleme kozunu ele geçirmiş olacaktı ki böyle bir şey askerî olarak daha doğru bir adım olacaktı. Ayrıca onlara savaşın mekânı ve zamanını seçme imkânı sağlayacaktı.²⁴ Bunu gören İzzeddin b. Abdusselam ve ümmetin diğer alimleri camilerde minberlere çıkarak halkı cihada teşvik etmeye başladı. İnsanlara cenneti hatırlatarak bu dünyanın fani olduğunu anlatan alimler ayrıca Allah yolunda şehit olmanın ne kadar büyük bir şey olduğunu dile getirmeye başladı.²⁵

Sultan Kutuz 26 Temmuz 1260 tarihinde ordusuyla birlikte yola çıktı. Kutuz'dan önce Emîr Baybars el-Bundukdârî, Moğollar ile ilgili haber toplamak ve keşif yapmak üzere küçük bir askeri birliğin başında yola çıkmıştı. Emîr Baybars el-Bundukdârî Gazze yakınlarında bir yerde Moğol askerleriyle karşılaştı. Bunun üzerine Ketboğa'nın kardeşi olan Gazze'deki Moğol komutan Bayder, Ketboğa'ya bir mektup göndererek Müslümanların harekete geçmiş olduğunu bildirdi. Emîr Baybars el-Bundukdârî, çıkan çatışmaların ardından Bayder'i yenilgiye uğratmayı başardı. Bu zafer de Aynicâlût'ta elde edilecek zaferin

²¹ Fayid Aşur, *el-Alakaru's-Siyasiyyeti Beyne'l-Memaliki ve'l-Moğol* (Kahire: Dâru'l-Mearif, 1974), 46-50; es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 198-199.

²² Haşi el-Muadidî, *el-Vatanu'l-Arabî ve'l-Ğazvu's-Salibî* (Musul: Matabiu Camiatî'l-Musul, 1981), 224; el-Antakî, *Mareketu Aynicâlût*, 48; es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Mareketu Aynicâlût*, 112.

²³ Nureddin Halil, *Seyfuddin Kutuz Kahiru'l-Moğol* (İskenderiye: Dâru'l-Feth, 2005), 137; Kasim, *es-Sultanu'l-Muzaffer Seyfuddin Kutuz*, 111-112.

²⁴ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 285-286.

²⁵ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 289.

başlangıcı oldu. Bu arada Müslümanların moral gücü artarak içlerindeki Moğol korkusu geçmiş oldu.²⁶ Bunu gören Ketboğa, komutanlarını topladı ve görüşlerini almak istedi. Bazıları ona Hülâgû'nun dönmesini beklemeyi önerse de bazıları Moğol ordularının yenilmez ordular olduğunu ve Müslümanlarla savaşta geri durulmaması gerektiğini söyledi. Ketboğa da Müslümanlarla savaş seçeneğini tercih ederek²⁷ sayısı seksen bin olarak tahmin edilen ordusunu toparlayıp Müslüman ordularıyla karşılaşmak üzere yola çıktı.²⁸

Müslüman orduları ise Suriye ve Irak'ın yanı sıra Harezmşahlar Devleti, Türkler ve diğer bölgelerden Allah yolunda cihat için gelenlerle birlikte büyük bir sayıya ulaşıp hazır hale gelmiş, sayıları kırk bini bulmuştu.²⁹

Sultan Kutuz, Filistin'de Bisan ve Nablus arasında yer alan Aynicâlût ovasının Moğollarla yapılacak savaş için uygun bir mekân olduğunu düşünüyordu. Burası her yönden irili ufaklı tepelerin kuşattığı, ancak kuzey yönünden açık, düz ve geniş bir ovardı ve etrafındaki tepeler çeşitli ağaçlarla, ormanlarla doluydu. Mekânın bu yapısı ordusunu saklamak için uygun bir noktaydı ve aynı zamanda etrafında çeşitli tuzaklar kurulabilirdi. Kutuz, bu durumdan hareketle vakit geçirmeden ordusunu konuşlandırdı. Ovanın kuzey tarafına Emîr Baybars el-Bundukdârî komutasındaki ordunun ön saflarını konuşlandırdı ve Moğol ordusunun üzerine gelmesini sağlamak için açık bir şekilde görülebilecek bir yere yerleştirdi. Buna karşılık ordunun geri kalan kısmını tepelerin arkasına ve ormanın içine sakladı. Bu birlikler düşmanın belirlenen yere çekilmesinden sonra her iki yandan düşman birliklerine baskın düzenleme görevini yerine getirecekti. Sultan Kutuz'un yapmış olduğu bu hazırlıklar ve birliklerini konuşlandırması tam da 2 Eylül 1260 tarihine, yani Aynicâlût Savaşı'ndan bir gün öncesine denk gelmekteydi.³⁰

Moğol ordusu ise Müslüman ordularına doğru ilerleyişini sürdürüyordu. Bu arada Filistin'deki köy ve şehirlerden çok sayıda kişi gelerek sultan Kutuz'un ordusuna katıldı. Kutuz, askeri eğitim almamış bu kadar çok kişinin gelip orduya katılmak istemesi karşısında ne yapacağını şaşırıyordu. Sonunda onlar teçhizatın taşınması, yiyecek içecek hazırlanması, mızrak ve okların getirilip askerlere verilmesi, atların bakımı, ölü ve yaralıların taşınması gibi işlerde görevlendirme kararı aldı. Böylece farklı görevleri yerine getirecek askerleri de savaşa katılmak üzere ana birliklere kattı.³¹ Sultan Kutuz savaştan bir gün önce savaş hazırlığı yaparken Hülâgû'nun Suriye'ye girerken tutsak ettiği

²⁶ el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*, 1/516; Muhammed Said Güler, *Moğol istilâsı ve Aynicâlût Savaşı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 208-209.

²⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 17/401; Özeydin, "Aynicâlût Savaşı", 4/275.

²⁸ Muhammed b. Tolon es-Salihî, *İ'lâmü'l-verâ*, Thk. Muhammed Ahmed Dehman (Şam: Dâru'l-Fikr, 1984), 31.

²⁹ Muhammed b. Ahmed b. İyas el-Hanefî, *Bedaiu'z-Zuhûr fî Vekaii'd-Duhûr*, Thk. Muhammed Mustafa (Kahire: el-Heyetu'l-Misriyyetu'l-Ammeti li'l-Kitab, 1984), 1/305; Kasim, *es-Sultanu'l-Muzaffer Seyfuddin Kutuz*, 116.

³⁰ es-Seyyid el-Bazî el-Barînî, *el-Moğol* (Beyrut: Dâru'n-Nahda'l-Arabiyye, 1981), 260; es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 307-308.

³¹ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 309-311.

Müslüman emirlerden biri olan Sarimuddin Aybek'ten mesaj geldi. Sarimuddin Aybek, Moğol ordusuna katılmayı kabul etmiş, çeşitli yerlerde onlarla birlikte savaşmış, Aynicâlût Savaşı'na da Moğollarla birlikte gelmişti. Sarimuddin Aybek'in gönderdiği mesaj şu önemli hususları içermektedir:

- Moğol ordusu bilinen gücünü şu an yitirmiş durumdadır. Çünkü Hülagû Tebriz'e giderken yanına çok sayıda komutan ve asker aldı. Bu yüzden ordu Suriye'ye girerken sahip olduğu eski gücünü yitirmiş bulunmaktadır.³²

- Moğol ordusunun sağ cenahı sol cenahından daha güçlüdür. Bu yüzden Müslüman ordusunun Moğol ordusunun sağ cenahı ile karşılaşacak olan sol cenahına ağırlık vermesi gerekir.³³

- Humus emiri Eşref el-Eyyubî hastalığından dolayı savaşa katılmayıp bu iş için Sarimuddin Aybek'i görevlendirdi ve ondan Humus ordusunun başında katılmasını istedi. Sarimuddin ve ordusu başta Moğol ordusunda yer alacaktı, ancak savaş esnasında Moğol ordusundan ayrılarak Müslümanlara katılacaktı. İşte bu durum Müslümanların kararlılığını artırarak Moğollarla savaşma azmini pekiştirdi ve onlardan korkup çekinecek bir şey olmadığını gösterdi.³⁴

5. Savaşın Başlaması

İslam ordusu, Moğol ordusunu Aynicâlût ovasında bekledi. Burada ordu gerekli tertibatı yaparak hazırlıklarını tamamladı. Cuma gününe denk gelen Hicrî 25 Ramazan 658 / Miladî 3 Eylül 1260 tarihinde kılınan sabah namazının ardından güneş doğar doğmaz Moğol ordusu Aynicâlût ovasına kuzey yönünden varmış oldu. İslam ordusuna gelince sultan Kutuz ordunun hazırlanması konusunda askeri planlama açısından yeni bir yöntem uyguladı. Yani bir yandan ordunun ön saflarını harekete geçirdi ve bu hareketlenmenin iyice görünmesini sağladı, bir yandan da ordunun geri kalan kısmını saklama yoluna gitti. Ordunun ön saflarının başında ise Emîr Baybars el-Bundukdârî bulunuyordu. Ketboğa bunu görür görmez birliklerine derhal ordunun tamamı olduğunu zannettiği ordunun ön saflarına hücum etmeleri için savaşa başlama işareti verdi. Bunun üzerine Emîr Baybars el-Bundukdârî ise askerleriyle birlikte Moğol ordusunu Aynicâlût ovasının içine çekmek için hızla geri çekilmeye başladı. Bunu gören Müslümanların ana birlikleri tepelerin arkasından çıkıp savaş alanına indi. Bu arada birliklerden biri vakit kaybetmeden

³² es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût*, 120; el-Muadidî, *el-Vatanu'l-Arabî ve'l-Ğazvu's-Salibî*, 224.

³³ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 312.

³⁴ es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût*, 121.

Aynicâlût ovasının kuzey girişini kapatma yoluna gitti. Bu şekilde İslam ordusu Moğolları her yandan kuşatmış oldu ve çarpışmalar iyice şiddetlendi.³⁵

Moğol ordusunun sağ cenahı büyük bir direnç göstererek İslam ordusunun sol cenahına baskı uygulamaya başladı. Bunun sonucunda büyük Moğol baskısı karşısında Müslüman birlikleri gerilemeye başladı. Bu şekilde Moğollar da Müslümanların sağ cenahı içine sızmaya başladı ve savaş alanında şehitler birbiri ardı sıra düşmeye başladı. Eğer Moğollar bu durumu sürdürecektir olsaydı neredeyse kısa bir sürede İslam ordusunun etrafını saracak, dengeleri değiştirmeyi başarmış olacaktı.³⁶

Sultan Kutuz, bütün bunlar olup biterken İslam ordusunun sol cenahında yaşanan sıkıntıları görüyordu. Vakit geçirmeden sol cenaha yedek birlikleri sürdü. Buna rağmen baskı sürdü ve şehitler birbiri ardı sıra düşmeye devam etti. Böyle olunca bazıları zaferin kazanılıp kazanılmayacağına şüpheyle bakmaya başladı. Çünkü herkes Moğol ordusunun yenilmez bir ordu olduğunu düşünüyordu. Sultan Kutuz bu sıkıntılı anlarda bizzat savaş alanına inmekten başka çare bulamadı. Çünkü ne yapıp edip askerlerinin sebat göstermelerini sağlaması gerekiyordu. Bu da her zaman alışageldikleri bir üslup olan örnek olma üslubuydu. Bu şekilde askerlerine Allah yolunda cihat ve İslam sancağını yerlere düşürmemek için can verilmesi gerektiğini göstermek istiyordu.³⁷ Böylece sultan Kutuz başındaki miğferi çıkarıp şöyle bağırmağa başladı: (üç kez) Vah İslam vah! Allahım kulun Kutuz'a Moğollara karşı zafer ihsan eyle!³⁸

İşte burada askerlerin azmi arttı ve Moğol kuvvetlerine karşı direnç göstermeye başladılar. Karşı saldırıya geçerek büyük bir cesaretle öne atıldılar ve Moğol saldırısını püskürtmeye çalıştılar. Böylece Aynicâlût ovasında çarpışmalar kızıştı ve tekbir sesleri yükselmeye başladı. Müslümanlar duaya ve Allah'a yakarmaya koyuldular ve Allah'tan kendilerine zafer ihsan eylemesi için niyazda bulundular.³⁹ Sultan Kutuz ise eşine az rastlanır bir şekilde savaşıyordu. Bu sırada Moğollardan biri kendisine bir ok fırlattıysa da isabet ettiremedi. Ancak ok ata isabet etti ve at öldü. Sultan Kutuz bunun üzerine inip atsız bir piyade olarak savaşımaya devam etti. Öyle ki bir an olsun tereddütte düşmediği gibi geri adım da atmadı, kendi canının derdine de düşmedi. Kendisinin böyle piyade olarak savaştığını gören emirlerden biri gelip ona atını vermek istediysen de sultan Kutuz bunu kabul etmedi. Kendisine yedek atlardan biri getirilinceye kadar böyle piyade olarak savaşımaya devam etti. Bu konuda kendisine sitem edip "Düşman seni böyle piyade görse

³⁵ İbn Aybek ed-Devadarî, *Kenzu'd-Durar ve Camiu'l-Ğurar (ed-Durretu'z-Zekiyye fî Ahbari'd-Devleti't-Turkiyye)*, 8/49; el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*, 1/516; Bessam el-Aselî, *el-Muzaffer Kutuz ve Ayn Calût* (Beirut: Dâru'n-Nefais, 1980), 123.

³⁶ es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût*, 121.

³⁷ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 325-326.

³⁸ el-Makrizî, *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*, 1/517; Rükneddin Baybars ed-Devâdâr, *Zübdetü'l-fikre fî târihi'l-hicre*, Thk. Donald S. Richards (Beirut: el-Şeriketül-Müttehede litevzi, 1998), 51; Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *İkdü'l-cümân fî târihi ehli'z-zamân/Asru Selatyîni'l-Memalik*, Thk. Muhammed M. Emin (Kahire: Daru'l-Kutubi ve'l-Vesaiki'l-Kavmiyye, 2010); Özaydn, "Aynicâlût Savaşı", 4/276.

³⁹ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 326.

öldürürdü, İslam da senin yüzünden tam bir facia yaşamış olurdu” diye söylenen komutanlarına sultan Kutuz şu cevabı verdi: “Bana gelince ben cennete giderdim İslam’a gelince İslam’ın da onu koruyup kollayan bir Allah’ı var”.⁴⁰ Bu arada çarpışmalar sürerken adı Cemaleddin Akkuş olan Memlük emirlerinden biri Moğol saflarının içine sızarak Ketboğa’ya ulaşmayı ve kendisini öldürmeyi başardı. Bunun sonucunda Moğolların azmi kırıldı ve savaş meydanından kaçmaya başladılar. Ardından da savaş alanında Müslümanların zafer sancakları dalgalanmaya başladı.⁴¹

6. Suriye'nin Moğolardan Kurtarılması ve Mısır ile Birleşmesi

Savaştan sonra zafer haberleri Şam’a ulaştığında halk Şam şehir merkezinde büyük bir isyan başlattı. Ele geçirilen Moğol askerlerinin bir kısmı öldürülürken bir kısmı da esir alındı. Moğol askerlerinin bir kısmı ise kaçmayı başardı. Şam’da yaşanan olayların ana nedeni Moğolların, Aynicâlût’ta Ketboğa’nın yenilgiye uğramış olduğu haberini duyduklarında moral çöküntüsüne uğramış olmalarıydı. Bu arada savaştan sonra Suriye’deki Moğol valileri de kaçma yolunu seçti. Böylece sultan Kutuz Şam’ a girerek Suriye’nin bütün şehirlerinde yeniden güvenliği sağlamış oldu.⁴²

Ramazan Bayramının ilk günü sultan Kutuz, Emîr Baybars el-Bundukdârî’yi ordusuyla birlikte kaçan Moğolların izini sürmek ve Suriye’deki diğer şehirleri Moğolların kalıntılarından temizlemek üzere gönderdi. Emîr Baybars el-Bundukdârî Humus’a vardığında Moğol karargahlarına baskın düzenleyerek imha etti. Ancak Moğollardan kaçan kaçtı. Moğolların elinde esir tutulan Müslüman tutsakların serbest bırakılmasından sonra kaçanların peşine düştü. Onların çoğunu öldürdükten sonra kalanları esir aldı. Ancak çok azı kaçabildi. Emîr Baybars el-Bundukdârî daha sonra ordusuyla Halep’e yöneldi. Buradaki Moğollar da kaçmayı seçti. Böylece Suriye sadece birkaç hafta içerisinde Moğollardan tamamen temizlenmiş oldu.⁴³

Ondan sonra sultan Kutuz Suriye ve Mısır’ın kendi liderliğinde ve tek bir devlet halinde birleşmiş olduğunu ilan etti. Bütün Mısır, Suriye ve Filistin şehirlerindeki minberlerde Kutuz adına hutbe okundu. Sultan Kutuz daha sonra valilikleri Müslüman emirlere dağıtmaya başladı. Buna bağlı olarak Eyyubî emirleri de eski görevlerine geri getirdi. Bu şekilde Suriye’de herhangi bir kargaşa yaşanmamasını sağlamaya çalıştı. Humus’a Eşref el-Eyyubî’yi görevlendiren sultan Kutuz, Halep’e Bedreddin Lulu’nun oğlu Alaeddin’i, Hama’ya da Emîr Mansur’u gönderdi. Moğol komutanı Ketboğa’yı öldüren Memlük emiri

⁴⁰ İbn Aybek ed-Devadarî, *Kenzu’-d-Durar ve Camiu’l-Ğurar (ed-Durretu’z-Zekiyye fî Ahbari’-d-Devleti’-Turkiyye)*, 8/50; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 17/411-412; Ahmed b. Abdulvehab Şehabeddin en-Nuveyrî, *Nihayeti’-Ereb fî Fununi’-Edeb* (Kahire: Daru’l-Kutubi ve’l-Vesaki’l-Kavmiyye, 2003), 29/485; Kutbuddin Musa b. Muhammed el-Yûnînî, *Zeylu Mirati’z-Zaman* (Kahire: Daru’l-Kitabi’l-İslamî, 2002), 1/380-381.

⁴¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 17/401.

⁴² İbn Aybek ed-Devadarî, *Kenzu’-d-Durar ve Camiu’l-Ğurar (ed-Durretu’z-Zekiyye fî Ahbari’-d-Devleti’-Turkiyye)*, 8/51; İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 17/401-402; el-Antakî, *Mareketu Aynicâlût*, 52.

⁴³ el-Yûnînî, *Zeylu Mirati’z-Zaman*, 1/366; Abdurrahman b. Ebi Bekr Celaleddin es-Siyûtî, *Tarihu’l-Hulefa*, (Mekke: Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, 2004), 335.

Cemaleddin Akkuş'u ise Filistin sahilleri ve Gazze'ye tayin etti. Şam'a da Alemeddin Sencer el-Halebî'yi görevlendirdi.⁴⁴

Savaştan sonra Sultan Kutuz Mısır'a hareket etti. Dönüşte, Aynicâlût Savaşı'nda büyük yararlıklar gösteren ve kendisine söz verdiği halde Halep naipliğine tayin etmediği kumandanı Emîr Baybars el-Bundukdârî tarafından Sâlihiye yakınlarında öldürüldü (16 Zilkade 658 / 23 Ekim 1260).⁴⁵

Kutuz'un öldürülmesine yol açan bir neden daha var. Emîr Baybars el-Bundukdârî öncülüğündeki Bahrî kölemenler, emir Farisuddin Aktay'ın öcünü almak için fırsat kolluyordu. Çünkü sultan İzzeddin Aybek döneminde Aktay'ı öldürme görevini Kutuz üstlenmişti.⁴⁶

Hülâgû'nun yenilgiye ilişkin tutumuna gelince ordusunun ağır bir yenilgi almış olduğu ve büyük komutanı Ketboğa'nın öldürüldüğü bu savaşın sonucu, kendisi olayların geliştiği alandan uzaktayken devletine indirilmiş şiddetli bir darbe saymaktaydı. İster istemez kendisi bundan çok etkilendi ve ordusunun alınına yapışan bu utanç lekesini silmeye çalıştı. İşte bunun için Müslümanlardan öç almak amacıyla Halep'e yönelik bir saldırı düzenledi. Ancak bu konuda başarılı olamadı ve o dönemde bölgede hâkim olan koşullar nedeniyle ileriye geçip diğer şehirleri ele geçirmeyi başaramadı. Dolayısıyla batıya doğru ilerleyip Aynicâlût Savaşı'nda yenilgiye uğrayan ordularına yardım eli uzatamadı. Çünkü başta Altın Orda devletinin lideri amca oğlu Berke Han olmak üzere kendi aile efradından olan rakipleriyle yaşanan savaşlarla meşguldü. Bu yüzden Hülâgû, Karakorum'da bulunan Moğol imparatoruna yazarak Suriye'de Moğolların, sultan Kutuz tarafından uğratılmış olduğu yenilgiyi haber vermekle yetindi. Bunun üzerine imparator bir ferman çıkararak Hülâgû'ya Ceyhun nehri ile Suriye arasında kalan toprakları verdiği ilan etti. Öyle anlaşılıyor ki imparator bu kararıyla, Hülâgû ve ordusunun moralini arttırarak Memlüklerle savaşı sürdürmeye teşvik etmeyi kastetmişti. Nitekim Hülâgû da Müslümanlarla savaş hazırlığı yapmaya başladı. Ancak 1265 yılında Mısır ve Suriye'yi topraklarına katma hayalini gerçekleştirilemeden öldü.⁴⁷

⁴⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 17/401-402; İbn İyas, *Bedaiu'z-Zuhûr fî Vekaii'd-Duhûr*, 1/307; Ebu'l-Fida İmaduddin İsmail b. Ali b. Şahinşah b. Eyyub, *el-Muhtasar fî Ahbari'l-Beşer* (Kahire: el-Matbaatu'l-Huseyniye, tarihsiz), 3/205; Bedredin el-Aynî, *Akdu'l-Cuman fî Tarihi Ehli'z-Zeman/Asru Selatyîni'l-Memalik*, 1/248.

⁴⁵ Şemseddin b. Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz ez-Zehebî, *Siyeru Alâmi'n-Nubela* (Beirut: Muessesetu'r-Risale, 1985), 23/201; İbn Şakir el-Kütübî, *Fevâtu'l-Vefayât*, 3/202; es-Siyûtî, *Tarihu'l-Hulefa*, 335; Özeydin, "Aynicâlût Savaşı", 4/276.

⁴⁶ Abdurrahman b. Muhammed b. Haldûn, *Tarihu İbn Haldûn*, Thk. Halil Şehade (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1988), 5/438.

⁴⁷ el-Hemedânî, *Camiu't-Tevarih*, 2/236, 240; es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût*, 121; Yuvalı, "Hülâgû", 18/474.

Savaşın Sonuçları

Savaşın sonuçları şu şekilde tahlil edilebilir:

- Tarihçiler, yol açtığı sonuçlar nedeniyle Aynicâlût Savaşı'nı İslam tarihindeki önemli savaşlardan biri saymıştır. Bu savaş bir yandan sultan Selahaddin Eyyubî'nin ölümünden sonra irili ufaklı devletlere bölünen Suriye'de birliği sağladı, bir yandan da Mısır'da Memluk devletinin başlangıcını oluşturmuş oldu. Yaklaşık üç yüzyıl boyunca İslam halifeliğinin merkezi haline gelen bu devlet, en az iki yüzyıl boyunca da en başta gelen askeri güç haline geldi Araplar ve Müslümanları karşı karşıya buldukları tehlikelere karşı korudu.⁴⁸

- Aynicâlût Savaşı'nın sonuçlarından biri de Mısır'ı İslam dünyası içerisinde öncü ve merkezi bir konuma getirmiş olmasıdır. Bir yandan Moğolların Kuzey Afrika'ya ulaşmasına engel olan savaş bir yandan da burada bulunan bilim merkezlerini Moğol tahribatına karşı korudu ve bu itibarla Kahire'nin İslam medeniyetine hizmet yolunda yoluna devam etmesini sağladı. Böylece Kahire, alimler ve düşünürler için Memluk dönemi boyunca bir çekim merkezi oldu.⁴⁹

- Moğollar ve diğer devletlere karşı korku ve hezimet duygusunu ortadan kalkarak yerini Müslümanların yükselen moral gücüne bırakmış oldu.⁵⁰ Buna bağlı olarak Suriye ve diğer yerlerde Moğol askeri gücü ortadan kaldırılarak güçlü bir Memluk devleti ortaya çıktı ve bu devlet bundan sonra gerçekleşen Moğol saldırılarını püskürtme görevini üstlendi. Savaş aynı zamanda Suriye'yi Haçlı krallıklarının elinden de kurtarmış oldu ve bu şekilde uzun yıllar sonra İslam topraklarının yanı sıra İslam ümmetinin heybeti yeniden diriltildi.⁵¹

- Memlukler, İslam aleminin korunmasında oynadıkları belirgin rol ve İslam devletinin meşru sultanları olarak kabul edilmeleri nedeniyle hem sultan ve hükümdarlar hem de reaya nezdinde önemli bir konuma geldi. Hükümlerlikleri da Hicaz, Nûbe, Suriye çölü, Güney Sudan, Libya ve Hafsiye devletinin batı taraflarına kadar uzandı.⁵²

- Aynicâlût Savaşı'nın sonuçlarından biri de Moğol - Haçlı işbirliğine de büyük bir darbe indirmesiydi.⁵³ Buna bağlı olarak Haçlıların Yakın Doğu'da Müslümanlarla savaşmaya

⁴⁸ el-Hatib, *Aynicâlût*, 13/662.

⁴⁹ Muhammed Ferid Abdulkadir, *Mearik Fasıla fî Tarihi'l-İslam* (Kahire: Dâru'l-Mustakbelu'l-Arabî, 1998), 259, el-Hatib, *Aynicâlût*, 13/662,

⁵⁰ Ahmed Muhammed ed-Dâhûk, *Davru Silâhi'r-Ru'bi fî Siyaseti'l-Moğoli'l-Askeriyyeti İtticâhi'l-Alemi'l-İslâmî* (Gazze: İslam Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih ve Arkeoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 120.

⁵¹ es-Sercânî, *Kissatu't-Tatar*, 346-347.

⁵² es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût*, 167.

⁵³ İsmail Yiğit, "Kutuz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/501.

yönelik ittifak planı da suya düşmüş oldu ki bu durum daha sonraları Suriye’de Haçlılar tarafından kurulmuş olan kontlukların üst üste aldığı yenilgilerin önünü açtı.⁵⁴

- Aynicâlût Savaşı’nın en önemli sonuçlarından biri de Suriye’nin Moğollardan kurtarılarak Memlûklü yönetimi altında Mısır’la birleşmesidir.⁵⁵

- Memlukler ile Hazar denizinin kuzeyindeki Müslüman Kıpçak Moğollar arasındaki ilişkiler gelişirken her iki taraf İran ve Irak’taki ortak düşmanları olan Hülâgû hanedanına karşı ittifak kurma yoluna gitti.⁵⁶

- Yine Aynicâlût Savaşı’nın diğer bir sonucu da Bağdat’ta yıkılan Abbasî halifeliğinin Kahire’de yeniden canlandırılması oldu.⁵⁷

Sonuç

Memlûklü Türk sultanı Seyfuddin Kutuz komutanlığındaki Aynicâlût Savaşı İslam tarihindeki en önemli savaşlardan biri sayılmaktadır. Müslümanların, Moğollara karşı üst üste uğradığı yenilgilerin ardından İslam alemini istila ederek İslam hilafetinin merkezi Bağdat’ı yakıp yıkan, ayrıca halife el-Mutasımbillah’ı öldüren Moğollara karşı kazandığı ilk savaştı. Bu zafer aynı zamanda Memluklerin Mısır ve Suriye’den sonra Hicaz’da da İslam alemini üzerindeki hükümlerini meşru hale getiren ilk gerçek zafer oldu.

Sultan Kutuz, bütün çabalarını Moğollara karşı koymak için Müslümanların güçlerini birleştirme noktasında yoğunlaştırdı. Dolayısıyla sahip olduğu bütün olanakları Moğollarla savaş ve Moğollara karşı koyma yolunda seferber ederek çabalarını bu yönde yoğunlaştırdı. Aynicâlût Savaşı ayrıca Memluklerin cesaretini, savaşma kabiliyetlerini ve askeri planlarının başarısını ortaya koymuş oldu.

Aynicâlût Savaşı’nda zafere katkı sağlayan etkenlerden birisi de Müslümanların kendi yöneticilerinde Moğollara karşı gördüğü cesaret, kuvvet ve hamasetti. Çünkü askerler Moğollara karşı böyle bir şeyi görmeye alışkın değildi. Savaş esnasında sultan Kutuz’un atı öldürüldü. Ancak o buna aldırmayarak miğferini atıp düşmanın üzerine yürüdü. Sultan bu hareketiyle askerlerin azmini öyle artırmıştı ki bu davranışı savaşın kazanılmasında oldukça etkin olmuştur.

Yine savaşta zafere götüren etkenlerden biri de İslam ordularının birlik olması ve tek bir sancak altında savaşmasıydı. Ayrıca savaş için gerekli hazırlıklar ve planların inceden

⁵⁴ Fayid Aşûr, *el-Cihâdu’l-İslamî Didda’s-Salibiyye ve’l-Moğol fi Asri’l-Memâlik* (Trablusşam: Gross Press, 1995), ۱۲۶.

⁵⁵ es-Sercânî, *Kıssatu’t-Tatar*, 347; Fevzî Muhammed el-Kavnî, *Aynicâlût ve Fennu’l-Harbi İnde’l-Memâlik*, (Kahire: Mektebetu Bustanu’l-Marife, 2009), 81.

⁵⁶ es-Sercânî, *Kıssatu’t-Tatar*, 351.

⁵⁷ el-Kavnî, *Aynicâlût ve Fennu’l-Harbi İnde’l-Memâlik*, 81; es-Sallabî, *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût*, 167.

inceye yapılmasından sonra savaş için uygun olan mevki seçilip gerekli silahlar temin edildi. Yine savaş için gerekli harcamalar yapılarak gerekli teçhizat hazırlanıp getirildi. Bu arada sultan Kutuz'da ifadesini bulan iyi örneklik de etkili oldu ki bu komutanın bizzat savaş alanına inerek askerlerin arasına karışması ve onlara moral vermeye çalışması ordunun moral gücünü artırdı.

Aynicâlût Savaşı'nda kazanılan zafer, Suriye'de kendi aralarında sürtüşme halinde bulunan büyük güçler arasındaki güç dengesini de değiştirdi. Moğolların savaşı kaybetmesi güçlerinin dizginlenmesini sağlamış, Tebriz'de bulunan Hulâgû da bunun sonucunda bir daha Suriye ya da Mısır'ı işgal etmeyi aklına getirmemişti. Komutanı Ketboğa'nın uğradığı yenilgiye karşılık vermek için Hulâgû'nun yaptığı tek şey Halep üzerine askeri birlik gönderip öç almaya çalışmak oldu. Zaferin ayrıca bir yandan Müslümanların moral gücünü artırmada bir yandan da Müslümanların işgal altında kalan İslam şehirlerini kurtarma umutlarını canlandırmada büyük etkisi oldu. Bu şehirlerin bir kısmı Moğol işgali altında bir kısmı da Haçlı işgali altında bulunuyordu. Ancak Aynicâlût'ta elde edilen zaferle Moğolların yenilmez olduğu inancını yerle bir edilmişti zorlu geçen uzun yıllar sonra Müslümanlar izzet ve heybetlerine tekrar kavuştular.

Kaynakça

- Abdulkadir, Muhammed Ferid. *Mearik Fasila fi Tarihi'l-İslam*. Kahire: Dâru'l-Mustakbelu'l-Arabî, 1998.
- Abdurrahman b. Muhammed b. Haldûn, *Tarihu İbn Haldûn*, Thk. Halil Şehade. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988.
- Aktan, Ali. "Sultan Kutuz ve Aynu-Calut Zaferi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 10 (1991).
- Aşûr, Abdulfettah. *Misru ve Şam fi Asri'l-Eyyubiyyine ve'l-Memalik*. Beyrut: Dâru'n-Nahda'l-Arabiyye, 1972.
- Aşur, Fayid. *el-Alakaru's-Siyasiyyeti Beyne'l-Memaliki ve'l-Moğol*. Kahire: Dâru'l-Mearif, 1974.
- Aşur, Fayid. *el-Cihâdu'l-İslamî Didda's-Salibiyyine ve'l-Moğol fi Asri'l-Memalik*. Trablusşam: Gross Press, 1995.
- Ebu Halil, Şevkî. *Aynicâlût*. Şam: Daru'l-Fikr, 2005.
- Ebu'l-Fida, İmaduddin İsmail b. Ali b. Şahinşah b. Eyyub. *el-Muhtasar fi Ahbari'l-Beşer*. Kahire: el-Matbaatu'l-Huseyniye, tarihsiz.
- ed-Dâhûk, Ahmed Muhammed. *Davru Silâhi'r-Ru'bi fi Siyaseti'l-Moğoli'l-Askeriyyeti İtticâhi'l-Alemi'l-İslâmî*. Gazze: İslam Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih ve Arkeoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- ed-Devâdâr, Rükneddin Baybars. *Zübdetü'l-fikre fi târihi'l-hicre*. Thk. Donald S. Richards. Beyrut: el-Şeriketül-Müttehide litevzi, 1998.
- el-Antakî, Muhammed. *Mareketu Aynicâlût*. Beyrut: Dâru's-Şarki 'l-Arabî, tarihsiz.
- el-Aselî, Bessam. *el-Muzaffer Kutuz ve Ayn Calût*. Beyrut: Dâru'n-Nefais, 1980.
- el-Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed. *İkdü'l-cümân fi târihi ehli'z-zamân/Asru Selatyîni'l-Memalik*. Thk. Muhammed M. Emin. Kahire: Daru'l-Kutubi ve'l-Vesaiki'l-Kavmiyye, 2010.
- el-Barîni, es-Seyyid el-Bazî. *el-Moğol*. Beyrut: Dâru'n-Nahda'l-Arabiyye, 1981.
- el-Hatib, Mustafa. "Aynicâlût", *el-Mevsuatu'l-Arabiyye*. 13/662. Şam: Daru'l-Fikri'l-Muasır, 2002.
- el-Hemedânî, Reşidu'din Fazlullah. *Camiu't-Tevarih*. Kahire: Dâru İhayai'l-Kutubi'l-Arabiyye, tarihsiz.
- el-Kalkaşendî, Ahmed b. Ali. *Subhu'l-Aşa fi Sinaati'l-İnşa*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2012.
- el-Kavnî, Fevzi Muhammed. *Aynicâlût ve Fennu'l-Harbi İnde'l-Memâlîk*. Kahire: Mektebetu Bustanu'l-Marife, 2009.
- el-Makrizî, Ahmed b. Ali b. Abdulkadir Takiyuddin. *es-Sulûk li'Marifeti Duveli'l-Mulûk*. Thk. Muhammed Abdulkadir Ata. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997.
- el-Muadidî, Haşî. *el-Vatanu'l-Arabî ve'l-Gazvu's-Salibî*. Musul: Matabiu Camiati'l-Musul, 1981.
- el-Yûnîni, Kutbuddin Musa b. Muhammed. *Zeylu Mirati'z-Zaman*. Kahire: Daru'l-Kitabi'l-İslamî, 2002.
- en-Nuveyrî, Ahmed b. Abdulvehab Şehabeddin. *Nihayeti'l-Ereb fi Fununi'l-Edeb*. Kahire: Daru'l-Kutubi ve'l-Vesaiki'l-Kavmiyye, 2003.
- es-Sallabî, Ali. *es-Sultan Seyfuddin Kutuz ve Marketu Aynicâlût*. Kahire: Muessesetu İkra, 2009.
- es-Sercânî, Rağîb. *Kissatu'l-Moğol min el-Bidaye ile Aynicâlût*. Kahire: Muessesetu İkra, 2005.
- es-Seyyad, Fuad. *el-Moğol fi't-Tarih*. Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, 1980.
- es-Siyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekr Celaleddin. *Tarihu'l-Hulefa*. Mekke: Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, 2004.
- eş-Şair, Muhammed Fethî. *Misru Kahiratu'l-Moğol fi Aynicâlût*. Kahire: Dâru'l-Mearif, 1995.
- ez-Zehbî, Şemseddin b. Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz. *Siyeru Alâmi'n-Nubela*. Beyrut: Muessesetu'r-Risale, 1985.
- ez-Zehbî, Şemseddin b. Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz. *Tarihu'l-İslam ve Vefayatu'l-Meşahiri ve'l-Alâm*. Beyrut: Daru'l-Çarbi'l-İslamî, 2003.
- Güler, Muhammed Said. *Moğol istilâsı ve Aynicâlût Savaşı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Halil, İmaduddin. *Dirasat Tarihiyye*. Şam: Dâru İbn Kesîr, 2005.
- Halil, Nureddin *Seyfuddin Kutuz Kahiru'l-Moğol*. İskenderiye: Dâru'l-Feth, 2005.
- İbn Aybek ed-Devadarî, Ebu Bekr b. Abdullah. *Kenzu'd-Durer ve Camiu'l-Çurar (ed-Durretu'z-Zekiyye fi Ahbari'd-Devleti't-Turkiyye)*. Thk. Ulrich Hermann. Kahire: Matbaatu İsa el-Babî el-Halebî, 1971.
- İbn Dükma, Sarimuddin İbrahim. *Nuzhetu'l-Enâm fi Tarihi'l-İslam*. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1999.
- İbn İyas el-Hanefî, Muhammed b. Ahmed. *Bedaiu'z-Zuhûr fi Vekai'd-Duhûr*. Thk. Muhammed Mustafa. Kahire: el-Heyetu'l-Misriyyetu'l-Ammeti li'l-Kitab, 1984.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Umar. *el-Bidaye ve'n-Nihaye*. Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî. Riyad: Dâru Alemi'l-Kutub, 2003.
- İbn Şakir el-Kütübî, Muhammed. *Fevâtu'l-Vefayât*. Beyrut: Dâr Sâdir, 1974.

- İbn Tağri Berdî, Cemaludin Yusuf. *en-Nucûmu'z-Zahire fî Mulûki Misra ve'l-Kahire*. Mısır: Kültür Bakanlığı, 1964.
- İbn Tolon es-Salihî, Muhammed. *İ'lâmü'l-verâ*. Thk. Muhammed Ahmed Dehman. Şam: Dâru'l-Fikr, 1984.
- Kasim, Abdulh Kasim. *es-Sultanu'l-Muzaffer Seyfuddin Kutuz*. Şam: Dâru'l-Kalem, 1998.
- Koprman, Kazım Yaşar. "Baybars I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/221. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Özaydın, Abdülkerim. "Aynicâlût Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.4/275. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Sağlama, Ahmet-Aksoy,Ramazan."Moğol-İlhanlı Siyasî-Askerî Stratejilerine Dair Bir Memlûk Kaynağının Analizi". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19 Armağan Sayısı, (2021).
- Yiğit, İsmail. "Kutuz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.26/501. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Yuvalı, Abdülkadir. "Hülâgû", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.18/474. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.